

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко
« 30 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методи географічних досліджень

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

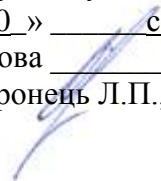
освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова

(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Данильченко Олена Сергіївна кандидат географічних наук, старший викладач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від 29 серпня 2019 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії

Корнус О. Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Вибіркова
		Рік підготовки:
2-й		
Семестр		
3-й		
Лекції		
34 год.		
Практичні, семінарські		
34 год.		
Лабораторні		
Самостійна робота		
80 год.		
Консультації:		
2 год.		
	Вид контролю: залік	
Загальна кількість годин – 150		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення курсу «Методи географічних досліджень» є опанування елементів дослідницької діяльності, організації та методики географічних досліджень, зокрема, навчитися формулювати задачі, вміти добирати й аналізувати необхідну інформацію за темою наукового географічного дослідження; приймати рішення; узагальнювати результати досліджень і формулювати висновки; за результатами досліджень підготувати науковий звіт, доповідь чи статтю.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- методи проведення географічних досліджень;
- географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи специфічні для географічних наук;
- просторову орієнтацію та навички постановки і організації базового табору для проведення природничо-географічних досліджень;
- організацію і планування етапів географічних досліджень;
- як опрацьовувати данні, отримані під час досліджень;
- як працювати з обладнанням для проведення географічних досліджень;

вміти :

- використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи під час проведення географічного дослідження;
- вміти інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання;
- самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах;
- описувати, аналізувати, документувати і звітувати про результати;
- планувати, організувати та проводити географічні дослідження;
- ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з основ наукових досліджень; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструє гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

**Розподіл балів, які отримують студенти
для заліку**

Поточний контроль								Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	К. р.	60	100
5	5	5	5	10	5	5	20		
Самостійна робота									
	5	5	10	10	5	5		40	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Питання для поточного контролю знань

Питання 1. Дайте визначення поняття науки:

- A. Процес пізнання закономірностей об'єктивного світу.
- B. Система знань об'єктивних знань природи, суспільства і мислення, які перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті діяльності людини.
- C. Особлива форма суспільної свідомості.
- D. Динамічна система знань.
- E. Усе разом.

Питання 2. Дайте визначення гіпотези:

- A. Матеріалізоване визначення наукової ідеї.
- B. Наукове припущення, для висунення пояснення.
- C. Структурний елемент теорії пізнання.
- D. Формування певних наукових положень.
- E. Вихідний момент пошуку, дослідження істини.

Питання 3. Назвіть стадії формування гіпотези:

- A. Накопичення фактичного матеріалу та висунене припущення.
- B. Аналіз наукових та теорій джерел.
- C. Виведення із припущення наслідків.
- D. Аналіз існуючих уявлень про проблему.
- E. Перевірка на практиці отриманих результатів і уточнення (підтвердження) гіпотези.

Питання 4. В сонові класифікації пошук методом є: наук. Головним.

- A. Методологічний.
- B. Гносеологічний.
- C. Логічний.

D. Історичний.

Комплексний.

Питання 5. Назвіть об'єкти наукової діяльності:

A. Науково-педагогічні працівники.

B. Студенти., асистенти.

C. Вчені.

D. Наукові працівники.

E. Всі разом.

Питання 6. Категорії – це:

A. Положення, які сприймаються без доказів.

B. Головне вихідне положення будь-якої теорії.

C. Відображення найбільш суттєвих властивостей предмету.

D. Форма логічного мислення, поняття в якій розкривається внутрішні, суттєві сторони та відносини досліджуваних об'єктів.

E. Це форма зв'язку між аргументом і тезою

Питання 7. Назвіть ознаки наукової школи:

A. Наявність кандидатів і докторів наук.

B. Оригінальність методами досліджень.

C. Наявність відповідної матеріальної бази.

D. Значущість отриманих наукових результатів у певній галузі.

E. Велика кількість опублікованих робіт у певній галузі.

Питання 8. Які із названих наук відносяться до суспільних?

A. Психологія.

B. Педагогіка.

C. Логіка.

D. Соціологія.

E. Філософія.

Питання 9. головною функцією є:

A. Участь у розвитку науково-технічного прогресу.

B. Участь у вдосконаленні матеріального виробництва.

C. Участь у забезпеченні ефективності управління.

D. Участь у накопиченні фактів та розкритті закономірностей навколишнього світу.

E. Участь у розробці наукової проблеми.

Питання 10. Закон – це:

A. Те, що потрібно дозволяти.

B. Положення, яке використовується для доведення теореми, аксіоми).

C. Внутрішній суттєвий стійкий взаємозв'язок явищ у природі й суспільстві.

D. Це форма зв'язку між доказом і теорією.

E. Логічна процедура встановлення і етичності будь-якого твердження.

Питання 11. Способи розміщення в списку літературних джерел

A. Хронологічно.

B. В порядку посилань у тексті.

C. В алфавітному порядку за першою літерою прізвища.

D. В алфавітному порядку.

E. Все зазначене вірно.

Питання 12. За якими критеріями визначається якість інформації в науковому дослідженні:

A. Цільове призначення.

B. Цінність і надійність.

C. Достовірність і достойність.

D. Дискретність і безперервність

- Е. За всіма зазначеними критеріями.
- Питання 13. Об'єкт дослідження – це:
- Підприємство або галузь.
 - Те на, що спрямований процес пізнання.
 - Навколишній матеріальний світ і його відображення у свідомості людини.
 - Явище або процес, обраний для пізнання.
 - Фактори та взаємовідносини між ними.
- А. Властивості явищ, процесів, досліджені з певною метою.
- Питання 14. Емпіричний рівень пізнання – це:
- Описування.
 - Вимірювання.
 - Експеримент.
 - Спостереження.
 - Все разом.
- Питання 15. За яких умов гіпотеза переконлива?
- Не суперечить принципам наукового пізнання.
 - Враховує раніше відомі науці закони.
 - Принципово перевіряється.
 - Логічно не суперечить.
 - Усе зазначене правильне.

**Питання до підсумкового контролю з навчальної дисципліни
«Методи географічних досліджень»**

- Етапи наукового пізнання.
- Схема послідовності наукового дослідження З.Е. Дзеніса.
- Науково-технічна інформація
- Методологія географічних досліджень.
- Методи наукового пізнання як основа наукової творчості.
- Основні рівні наукового пізнання.
- Формулювання теми, мети і завдань наукового географічного дослідження
- Організація процесу географічного дослідження.
- Основні етапи здійснення наукового географічного дослідження.
- Об'єкт і предмет географічного дослідження.
- Методи географічних досліджень: картографічний, історичний, статистичний, математичні методи та ін.
- Основи проведення фізико-географічних досліджень. Підготовчий період, польовий етап, камеральні розрахунки.
- Основи виконання економіко-географічних досліджень. Джерела інформації. Прийоми обробки статистичних показників. Структурні показники.
- Загальні вимоги і правила оформлення науково-дослідної роботи з географії.
- Структура наукової роботи з географії.
- Вимоги до оформлення різних структурних частин наукової роботи з географії.
- Рецензування наукової роботи.
- Наукова доповідь.
- Суть теорії кореляції та її значення у географічних дослідженнях.
- Рангова кореляція та її значення у географічних дослідженнях.
- Множинна і окрема кореляція та їх значення у географічних дослідженнях.
- Призначення статистичних показників.
- Різновиди статистичних показників та їх значення у географічних дослідженнях.
- Види похибок та їх значення у географічних дослідженнях.
- Статистичні сукупності та їх кількісні ознаки.
- Способи відбору об'єктів у вибірку.

27. Способи отримання кількісної інформації в географічних дослідженнях.
28. Теорія і гіпотеза та їх значення у географічних дослідженнях.
29. Об'єкт і предмет дослідження, їх формулювання у науковому географічному дослідженні.
30. Спостереження, збір і представлення даних, їх класифікація.
31. Тема, мета і завдання курсової роботи.
32. Тема, мета і завдання дипломної роботи.
33. Тема, мета і завдання магістерської роботи.
34. Поняття про генеральну і вибірккову статистичні сукупності.
35. Дайте характеристику головних способів відбору об'єктів до вибіркової сукупності.
36. Структура географічної науки, її місце загальній у системі наук.
37. Природничо-науковий блок географічних дисциплін.
38. Загальні та галузеві суспільно-географічні дисципліни.
39. Дайте характеристику основних статистичних показників, які характеризують середнє значення.
40. Роль і значення середньої арифметичної у географічних дослідженнях
41. Наукове дослідження. Теоретичні і прикладні дослідження. Послідовність етапів наукового дослідження.
42. Основні етапи розвитку географічної науки.
43. Географічна наука у античний час.
44. Географічна наука у епоху Середньовіччя.
45. Об'єкти дослідження фізичної географії.
46. Об'єкти дослідження суспільної географії.
47. Завдання географії в сучасну епоху.
48. Суть кореляційного аналізу. Прямі і зворотні кореляційні залежності
49. Об'єкти дослідження економічної географії.
50. Принципи географічних досліджень.

4. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ I. Методи фізико-географічних досліджень

Тема 1. Вступ. Об'єкт, предмет навчальної дисципліни. Завдання, значення та структура курсу. Методика досліджень. Польові дослідження – це лабораторія географії. Значення польових досліджень для географії.

Тема 2. Теоретичні основи методики географічних досліджень. Процес географічного дослідження, його характеристика та етапи проведення. Загальна схема географічного дослідження. Об'єкти географічних досліджень. Польові та камеральні дослідження. Організація польових досліджень. Джерела первинної інформації. Збирання географічних даних. Представлення інформації. Наукова географічна мова. Просторове впорядкування географічної інформації. Систематика географічних об'єктів по вертикалі та по горизонталі.

Тема 3. Методика підготовки і оформлення наукової роботи та звітів польових досліджень. Види навчально-дослідницьких робіт. . Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження. Оформлення та форми впровадження результатів наукового дослідження. Наукова публікація: поняття, функції, основні види. Наукова монографія, наукова стаття, теза доповіді. Реферат, доповідь, виступ, книги. Методика підготовки та оформлення публікацій до видання.

Тема 4. Основні методи географічних досліджень та їх характеристика. Поняття наукового методу та його основні риси. Система методів дослідження. Загальнонаукові методи. Конкретно-наукові та спеціальні методи. Принципи географічних досліджень і класифікація наукових методів.

Тема 5. Основи проведення фізико-географічних досліджень. Теоретичні і методологічні основи проведення природничо-географічних досліджень. Мета, значення та завдання природничо-географічних досліджень. Місце геоморфологічних досліджень в геологічних, географічних, інших роботах. Методи природничо-географічних досліджень. Геологічні дослідження. Метеорологічні, гідрологічні, ґрунтознавчі, ландшафтознавчі дослідження. Фіксування даних природничо-географічних спостережень. Ведення щоденника. Вибір і методика польових маршрутів. Документація відслонень, відслонень гірських виробіток. Польові зарисовки. Схеми. Складання профілів і розрізів.

Розділ II. Методи економіко-географічних та комплексних досліджень

Тема 6. Географічні дослідження: методологічний огляд. Наукові парадигми в географії. Хорологічна парадигма. Системна парадигма в географії. Концепція геосистем. Модельна парадигма. Геоекологічна парадигма. Парадигма взаємодії суспільства і природи. Менш поширені парадигми й концепції. Особливості і принципи географічних досліджень.

Тема 7. Основи проведення економіко-географічних та комплексних досліджень. Польові економіко-географічні дослідження. Дослідження сільськогосподарських підприємств, промислових підприємств, транспортних пунктів і вузлів. Економіко-географічне вивчення села, міста, адміністративного району. Комплексні прикладні географічні дослідження.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.
РОЗДІЛ I. Методи фізико-географічних досліджень						
Тема 1. Вступ.	14	2		2		10
Тема 2. Теоретичні основи методики географічних досліджень.	18	4		4		10
Тема 3. Методика підготовки і оформлення наукової роботи та звітів польових досліджень.	18	4		4		10
Тема 4. Основні методи географічних досліджень та їх характеристика.	18	4		4		10
Тема 5. Основи проведення фізико-географічних досліджень.	32	8		8	1	15
<i>Усього</i>	100	22		22	1	55
РОЗДІЛ II. Методи економіко-географічних та комплексних досліджень						
Теми 6. Географічні дослідження: методологічний огляд.	18	4		4		10
Тема 7. Основи проведення економіко-географічних та комплексних досліджень.	32	8		8	1	15
<i>Усього</i>	50	12		12	1	25
Усього годин	150	34		34	2	80

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Формулювання теми, мети та завдань географічного дослідження	2
2	Вимоги і правила оформлення науково-дослідної роботи	2
3	Рецензування та анотування наукових робіт	2
4	Підготовка наукових доповідей і складання тез	2

5	Організація процесу географічного дослідження. Основні етапи роботи. Об'єкт і предмет географічних досліджень	4
6	Отримання кількісної інформації і групування даних.	4
7	Картографічний метод дослідження	4
8	Порівняльно-географічний метод	4
9	Кількісний метод у географії. Розрахунок основних статистичних показників	4
10	Основи кореляційного методу	2
11	Розрахунок емпіричних залежностей. Географічне моделювання і прогнозування	4
	<i>Усього</i>	34

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Байрак Г. Методи геоморфологічних досліджень : навч. посібник / Галина Байрак. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 292 с.
2. Методологія наукових досліджень у ґрунтознавстві. Методичні вказівки / Укл. Тихоненко Д.Г., Новосад К.Б., Гавва Д.В., Резнік С.В. – Харків, 2017. – 26 с.
3. Корнус А. О. Навчальна практика з географічних дисциплін : навч.-метод. посіб. / А. О. Корнус, О. Г. Корнус, С. І. Сюткін, О. С. Данильченко; за загальною ред. А. О. Корнуса. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 100 с.
4. Купач Т.Г., Дем'яненко С.О. Польові природничо-географічні дослідження територій: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «географія» та «освіта». – К., 2017. – 80 с.
5. Польова навчальна топографічна практика: навчально-методичний посібник / І.О. Підлісецька, М.А. Молочко; За ред. А.М. Молочка. – Київ: Видавництво «Альфа-ПК», 2020. – 42 с.
6. Навчальна туристична топографо-краєзнавча практика (навчально-методичний посібник для студентів спеціальності туризм Київського національного університету імені Тараса Шевченка) / Полякова Н.О. – К.: Фітосоціоцентр, 2017.– 32 с.
7. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 260 с.
8. Корнус О. Г. Систематизація і класифікація в географії : Методичні вказівки до вивчення теми курсу «Основи наукових досліджень» / О. Г. Корнус, А. О. Корнус. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 28 с.
9. Салюк М.Р. Методичні матеріали до виконання практичних робіт з курсу Методи географічних досліджень (для студентів напряму підготовки 6.040104–Географія) / М.Р. Салюк, – Ужгород : Видав. «Уж-ну», 2016.–38 с.

Додаткова:

1. Бейлін М.В. Навчальний посібник. Основи наукових досліджень Х.: ТОВ «Оберіг», 2012. – 184 с.
2. Горбачук В.Т., Горбачук Д.В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. – Слов'янськ: ТОВ «Видавництво „Друкарський двір”», 2013. – 124 с.
3. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр.. та доп. Навч. посіб.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
4. Корнус А. О. Основи наукових досліджень : Методичні вказівки до виконання практичних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус, О. Г.

- Корнус ; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 32 с.
5. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. — Тернопіль, 2014. — 272 с.
 6. Основи наукових досліджень : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Наукова бібліотека ; укладачі: І. О. Железняк, В. В. Косенко ; редактор В. В. Косенко ; передмова В. В. Косенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – 284 с.
 7. Основи наукових досліджень: навчальний підручник / [В. І. Саюк, О. Л. Ануфрієва, Н. Ю. Волянчук, Н. В. Гузій, Ю. С. Осокіна, Н. М. Скоробогатько, Є. Р. Чернишова, Г. О. Штомпель]; За ред. В. І. Саюк, Є. Р. Чернишової. — К.: Педагогічна думка, 2012. — 144 с.
 8. Основи наукових досліджень: конспект лекцій / укладач Е. В. Колісніченко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 83 с.
 9. Салюк М.Р. Методичні матеріали до виконання практичних робіт з курсу «Методи географічних досліджень» / М.Р. Салюк. – Ужгород: Видав. «УжНУ», 2006. – 38 с
 10. Швець Ф. Д. Основи наукових досліджень: навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2013. – 208 с.

Інформаційні ресурси

1. Вимоги до оформлення бібліографічного опису літературних джерел. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=109
2. Вимоги до оформлення магістерської роботи, типові помилки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://e-works.com.ua/work/6198_Vimogi_do_oformlennya_magisterskoi_roboti_tipovi_pomilki.html
3. Наукова монографія, наукова стаття, теза доповіді. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-3043.html>

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- Корнус О. Г. Систематизація і класифікація в географії : Методичні вказівки до вивчення теми курсу «Основи наукових досліджень» / О. Г. Корнус, А. О. Корнус. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 28 с.
- підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури;
- ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці).